

Zitierhinweis

Nováček, Aleš: Rezension über: Lenka Křížová / Jiří Martínek, *Od Karlova mostu ke Gottwaldovu. Osobnosti v názvech měst a míst*, Praha: Historický ústav, 2017, in: *Český časopis historický*, 2018, 4, S. 1140-1142, DOI: 10.15463/rec.181114130

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

Třeba konstatovat, že Rutz věnuje pozornost hraničním jevům v celé jejich rozmanitosti, tzn. jak v jejich makro-, tak také mikroprostorovém provedení. Jinými slovy: zabývá se nejen velkými teritoriálními celky na úrovni říšských knížectví a jim podobných území (aniž ovšem může sledovat různá řešení hraničních problémů), ale rekonstruuje i způsob vytyčování hranic ve vesnickém prostředí či v rámci jednotlivých měst s jejich městišti. Činí tak nejen v rámci nesporných právních aktů, ale zkoumá i jednání, řešící otázky sporného charakteru. Sleduje vývoj od původně primitivních raně- a vrcholně středověkých postupů na různých úrovních. Ukazuje, jak se od středověkých obchozů či objezdů v raném novověku dospívalo k exaktnějším přístupům, které posléze vyústily do přesvědčivého a jednoznačného kartografického zaznamenávání příslušných jednání, často ovšem doprovázeného právně relevantním textem (ale i obráceně). Velkou pozornost věnuje Rutz zejména ranému novověku a inovacím, které přinášel.

Proč je ale třeba na knihu zejména upozornit, je okolnost, že Rutz konkrétním výkladům předdeslal různé obecné partie, které je možno považovat za svým způsobem přijatelné v obecném kontextu. Týká se to nejen obecné hraniční terminologie, ale i jednotlivých konkrétních artefaktů zejména z oblasti právní archeologie (k užítku by mu v tomto směru bývaly např. polské práce Witolda Maisela).

Bohemikální aspekt je v práci reflektován různě. Je tu zmiňován Kosmas, stejně tak chebský Barbarossův výrok ve sporu českého knížete s rakouským o Vitorazsko (důležitá stať H. Hirsche není citována, ovšem integruje ji literatura mladší, kterou R. uvádí) a pak zejména řada dokladů o tře-

nicích na česko-bavorské hranici (tu by vedle citované edice Schnelböglovy byl k užítku i *Districtus Egranus* Heriberta Sturma). To jsou ale jen okrajové připomínky; kniha tak rovněž dobře poslouží i při práci na regionální či lokální úrovni.

Ivan Hlaváček

Lenka KŘÍŽOVÁ –
Jiří MARTÍNEK a kol.

***Od Karlova mostu ke Gottwaldovu.
Osobnosti v názvech měst a míst.***
Praha, Historický ústav 2017, 228 s.,
ISBN 978-80-7286-315-0.

Mezi pracemi vydávanými Historickým ústavem AV ČR lze nalézt řadu interdisciplinárně orientovaných publikací. K nim se řadí i nová kniha „Od Karlova mostu ke Gottwaldovu“ s podtitulem *Osobnosti v názvech měst a míst* editovaná Lenkou Křížovou a Jiřím Martínkem. Spíše než o ucelenou monografii se jedná o soubor různých pohledů, přístupů a statí věnovaných problematice honorifikačních místních jmen – toponym spojených s osobnostmi. Na jejím vzniku se podílelo čtrnáct autorů z řady vědeckých institucí. V autorském kolektivu jsou nejvíce zastoupeni jazykovědci a historici, nechybí však ani pohled kulturně geografický či biografický. V práci se prolínají různé názory, pojetí a metody výzkumu sledované problematiky. Název publikace lze vzhledem k této skutečnosti vnímat jako výstižný a s potenciálem zaujmout širší než čistě odbornou veřejnost. Časové a prostorové zaměření publikace není striktně ohraničené. Sami autoři připomínají, že tradice pojmenovávání měst a míst po osobnostech sahá hluboko do minulosti, do časů antiky (např. Alexandrie),

zatímco v českém prostředí se první takové případy vyskytují až od přelomu 10. a 11. století (např. Stará Boleslav). S výjimkou obecněji koncipovaných přehledových statí Jiřího Martínka a Roberta Šimůnka se většina ostatních autorů v publikaci koncentruje převážně na období posledních 200 let a na české, respektive československé prostředí. Nejčastěji si při tom kladou otázku, jakou cestou se jména různých osobností dostala do pojmenování místa a jak se tato toponyma v průběhu času etablovala. Proč se některá původní honorifikační toponyma udržela a jiná se změnila? Jak se na tomto podepsala ideologie a politické turbulence 20. století?

Časový aspekt a pluralita zaměření jednotlivých autorských pohledů se přirozeně promítají ve struktuře práce. Její jádro je rozděleno do čtyř oddílů (Hlava I.–IV.). Jemu předchází úvod do problematiky, ve kterém Jiří Martínek seznamuje se základním pojmoslovím a evokuje u čtenáře zájem o problematiku prostřednictvím zajímavých vybraných příkladů. Závěrečné pasáže knihy jsou věnovány shrnutí, rejstříkům a poznámkovému aparátu. Text je proložen řadou citací a doplňují jej dobové černobílé fotografie a mapy.

První část knihy „Osobnosti v názvech ve středověku a novověku“ obsahuje převážně historicky orientované pohledy z pera Roberta Šimůnka, Markéty Markové a Jána Goliána. V souvislosti s historickou rolí toponym uvádí první z autorů, že „toponyma měla od samých počátků vedle funkce praktické, tedy identifikační, svou rovinu demonstrativní. ‚Pojmenovat‘ znamenalo nikoli nepodstatný krok na cestě k ovládnutí, symbolickému ‚přivlastnění si‘ prostoru“. Fenomén pojmenovávání míst, měst a především ulic, po významných osobnostech

postupně zesílil ruku v ruce s industrializací, urbanizačními procesy a následnou nacionalizací v 19. století a v prvních dekádách 20. století. Tomuto období se věnuje druhá část: „Místní název jako forma pocty“. Příspěvky Marie Mackové, Bohumíra Bernáška, Michala Kurze, Lenky Křížové a Lukáše F. Peluňka reprezentují rovněž hlavně historický pohled. Autoři ve svých textech představují konkrétní příklady procesu a dobové reality honorifikačního pojmenovávání míst (ulic apod.) v Lanškrouně, Písku, Českých Budějovicích a Praze, nebo dokonce celých měst, jako tomu bylo v případě moravských Otrokovců na krátkou dobu přejmenovaných na Baťov.

Třetí část: „Místní názvy v éře totalitních režimů“ přenesle čtenáře prostřednictvím příspěvků Jiřího Martínka, Jaroslava Davida a Martiny Ptáčníkové do let 1939–1989. Pojmenovávání nebo přejmenovávání míst podle osobností bylo v této době více než kdy před tím spojeno s ideologickými motivy, přičemž nebylo výjimkou ani užití toponym oslavujících žijící osobnosti (např. Adolf Hitler Platz v některých protektorátních městech, nebo Zlín přejmenovaný 1949 na Gottwaldov). Vedle historického akcentu zde výrazně rezonuje i pohled jazykovědný, zabývající se například nestandardizovanými městskými toponymy.

Poslední část „Jména osobností v konkrétním prostoru“, složená z příspěvků Pavla Štěpána, Patrika Mittnera a Jana D. Bláhy, uzavírá problematiku prostřednictvím dvou jazykovědných teoreticky zaměřených statí a jedné geograficky a kartograficky pojaté studie o vývoji názvosloví ulic města Chotěboře.

Knihu *Od Karlova mostu ke Gottwaldovu* lze ve stávající podobě vnímat jako soubor různých pohledů a příkladů spjatých s fe-

noménem honorifikačních toponym užívaných v českém, resp. československém prostředí. Kombinuje obecně laděné a přehledové statě a příspěvky věnovanými konkrétním případům. Ve výsledku představuje podnětný příspěvek seznamující čtenáře s problematikou, jež se dotýká jak každodenního života (identifikování a orientace v prostoru), tak politiky a „velkých“ dějin. Podobně jako autoři můžeme doufat, že se v dohledné době podaří na tuto publikaci navázat dalšími pracemi, které rozšíří poznání českých toponym.

Aleš Nováček

Miloš STEHLÍK

Kam kráčíš, památková péče?

Brno, B & P Publishing –

Masarykova univerzita 2018, 188 s.,

ISBN 978-80-7485-158-2.

Rok 2018 s sebou přinesl celou řadu výročí. Některým z nich se dostalo široké medializace, jiné se odehrály v komornější atmosféře, což však často bylo ku prospěchu věci. Do této druhé skupiny spadají oslavy 95. narozenin historika umění, památkáře, pedagoga, ale také básníka, sběratele a mecenáše Miloše Stehlíka. Snaha připomenout a představit Stehlíkovo více než šedesátileté působení, které zasáhlo do tolika oblastí vědeckého a kulturního života na Moravě, byla obtížná, nakonec ale díky sérii různých kulturních a společenských akcí zdařilá, a navíc přinesla některé plody trvalé hodnoty.

Jedním z nich je kniha *Kam kráčíš, památková péče?* – výbor Stehlíkových statí o památkové péči, vzniklých od šedesátých let minulého století do současnosti. Texty lze rozdělit do tří tematických skupin. První

zahrnuje práce, zabývající se památkovou péčí obecně a její úlohou ve společnosti, druhá přibližuje expozice v památkových objektech, na jejichž libretu se Stehlík podílel, v poslední skupině jsou texty rozebírající a hodnotící konkrétní příklady památkových akcí a realizací. Soubor je doplněn bilančním rozhovorem z roku 2008 a epilogem napsaným speciálně pro tuto publikaci. Svazek uvádí předmluva Jiřího Kroupy, která hutně, poučeně, ale současně i srozumitelně nastiňuje charakteristiku a základní problémy památkové péče, představuje různé přístupy a tradice, přičemž se snaží určit, jaké je Stehlíkovo místo mezi nimi.

Kniha Miloše Stehlíka je důležitým příspěvkem k problematice památkové péče a svým charakterem a obsahem se může okamžitě zařadit mezi klasická díla Goerga Dehia, Aloise Riegla, Maxe Dvořáka či Václava Richtera, na které v mnoha ohledech navazuje a s nimiž přímo či nepřímo vede dialog. Pro lepší pochopení Stehlíkových myšlenek a jejich originálního přínosu je tak vhodné seznámit se s výše uvedenými autory, jejichž díla má český čtenář k dispozici.

Pozornost těmto zásadním knihám o památkové péči by přitom neměli věnovat pouze historici umění. Úvahy nad tím, co to památka vlastně je, jaká je její povaha, funkce a potřeby, v čem spočívá její význam pro současnou společnost a proč má smysl o ni vůbec pečovat, v některých případech (zvláště u Riegla a Richtera) přechází v podstatně širší filozoficky laděné otázky o vztahu minulosti a přítomnosti, historismu, úloze paměti a jejím působení v současnosti, stejně jako o vlivu aktuálního dění na vnímání minulosti a památek. Tato témata (a jejich promýšlení) jsou velice důležitá rovněž pro historiky, protože se úzce týkají jejich vlastní práce, aniž je to přitom mnoh-